אברהם סופר אברהם

איידס – היבטים מוסריים והלכתיים

מחלת האיידס – מגמות ואתגרים

מחלת האיידס הינה מחלה קשה ומסוכנת הממיתה את הנגועים בה. המחלה התפשטה בארצות רבות, אך בישראל קצב התפשטות המחלה עדיין נמוך יותר. על פי הנתונים שמפרסם משרד הבריאות רוב הנגועים בארץ הם הומוסקסואלים או נרקומנים. אף על פי כן, העלייה במספר נושאי האיידס, במיוחד בין ההטרוסקסואלים, מדאיגה ודומה במידה רבה למגמות התפשטות האיידס במדינות אחרות[1].

ההיסטוריה האנושית רצופה במגפות, שרבות מהן גרמו לתמותה גבוהה. אולם מעולם לא הכרנו מגפה עולמית של מחלת מין שהורגת **כל** מי שנדבק בה. מחלה זו מועברת, בדרך כלל, באמצעות מגע מיני. אך יש אומללים שקבלו את המחלה שלא באשמתנו, כדוגמת ילדים נגועי המופיליה שקבלו תוצרי דם נגועים או חולים שקבלו עירוי דם נגוע בבתי החולים. במילים אחרות: מדובר במחלה קטלנית שהתפשטה בעיקר עקב הפקרות מינית, אך בסופו של דבר פגעה גם בחולים תמימים.

מסתבר שאין כל חדש תחת השמש. כבר לפני יותר מ-1500 שנה הגדירו חז"ל מצב כזה. וזה לשונם: "בכל מקום שאתה מוצא זנות – אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת הטובים והרעים"[2].

כל אתגר חדש ברפואה מעלה שאלות הלכתיות הקשורות בהשלכותיו הרפואיות והמשפטיות. הוא הדין לכל מחלה חדשה, פיתוח תרופה חדשה, מבדקים רפואיים או מכשור רפואי חדיש. גם מחלת האיידס מעוררת שאלות הלכתיות רבות. חלקן נוגעות לזמן הריון של עוברים נגועים. שאלות אחרות שייכות למהלך החיים של החולה. שאלות אחרות קשורות בפטירת החולה ואף בתקופה של אחר מותו.

לאור המצב המורכב אני מעלה שלש שאלות למו"ר הג"ר יהושע נויבירט שליט"א.

גילוי לבן הזוג

שאלה מס' 1: נשא איידס מסרב לגלות לבן זוגו את מצבו. האם הרופא רשאי או חייב לגלות את המצב לבן זוגו של הנשא?

רקע הלכתי:

איסור לשון הרע מול רודף או מזיק

ככלל, אסור לגלות או לספר דברי גנות על הזולת פרט לחריגים מוגדרים היטב[3].

---

1. ראה מאמרו של פרופ' יעקב פליישמן, הכינוס הבינלאומי הראשון לרפואה, אתיקה והלכה, ספר הכינוס, עמ' 150-161 (מכון שלזינגר, 1996).
2. ילקוט שמעוני פ' בראשית סוף אות מג; ירושלמי סוטה פ"ק ה"ה.
3. חפץ חיים הלכות איסורי רכילות כלל ט ציור שלישי סע' ד וסע' ו.

אולם נשא האיידס שאיננו מגלה לאשתו את העובדה שהוא נושא בקרבו את הוירוס הקטלני, בעצם מסכן את חייה. על פי ההלכה, אדם המסכן את חיי זולתו מוגדר כ"רודף", כלומר כאדם הרודף אחרי חבירו להורגו. ואם הדברים אכן נכונים, הרי גם נשא איידס בעצם צריך להיות מוגדר כרודף על פי ההלכה.

משמעות הגדרה זו היא שכדי להציל את הנרדף מותר לפגוע ברודף כשאין דרך אחרת. אולם חייבים להקפיד שהפגיעה תהיה הפגיעה המינימלית ההכרחית להצלת הנרדף. אם אכן ניתן להציל ולמנוע את הדבקת האשה רק על ידי גילוי הסוד לאשה, אזי לכאורה מוצדקת הפגיעה הנגרמת לבעל על ידי גילוי סודו לאשתו, והמגלה לאשה לא רק שאיננו עובר על איסור לשון הרע אלא אף מקיים מצוות הצלת הנרדף מיד הרודף.

הדוגמאות הבאות מספרי הפוסקים האחרונים נוגעות באופן ישיר לשאלת גילוי סוד רפואי לבן הזוג.

1. שו"ת חלקת יעקב[4] דן בפציינט שאובחן כסובל ממחלה ממאירה עם תוחלת חיים של פחות משנה, כשהפציינט עומד לפני שידוך ואיננו מגלה לכלה את מצבו הבריאותי הקשה. ה"חלקת יעקב" פוסק כי הרופא חייב לגלות את האמת לאשה המשודכת.

2. הג"ר אליעזר יהודה וולדינברג שליט"א דן בספרו "ציץ אליעזר"[5] בנערה חסרת נרתיק ורחם שאיננה מספרת על כך לחתנה המיועד. ה"ציץ אליעזר" פוסק שהרופא חייב לדווח לחתן שאין למשודכת נרתיק ורחם.

3. הג"ר עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יחוה דעת[6] מחייב רופא לדווח לרשויות הרישוי כי פציינט שביקש רשיון נהיגה הוא חולה נפילה.

4. לעומת זאת, במצב שונה, הג"ר משה פינשטיין זצ"ל כתב בספרו אגרות משה[7] שאביה של נערה צעירה שעדיין אין לה מחזור איננו מחוייב לגלות לחתנו את מצבה קודם נישואין.

נחזור לנושא האיידס. ברור שהחולה עצמו חייב להודיע על מחלתו לכל מי שעלול להדבק ממנו. אבל אם החולה מסרב לגלות, האם הרופא חייב להודיע לבת זוגו של החולה או לכל מי שעלול לבוא במגע עם נוזלי גופו? השאלה נוגעת לצוות רפואי כגון רופאים אחרים, אחיות, עובדי מעבדה, מנקים, וכו', בבית החולים בו החולה מאושפז.

התנהגות בן זוגו של חולה איידס

שאלה מס' 2: האם זכאי בן זוג של נשא איידס לדרוש פירוק הנישואין ומתן גט? האם הוא רשאי לשמור על קשר הנישואין למרות המחלה? אם בן הזוג רוצה לשמור על הנישואין עם הנשא, האם הגבר רשאי או חייב להשתמש בקונדום?

---

4. שו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קלו.
5. שו"ת ציץ אליעזר חט"ז סי' ד.
6. שו"ת יחוה דעת ח"ד סי' ס.
7. שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ג סי' כז.

תשובת העולם המערבי למגיפת האיידס היא הקונדום. מבחינה רפואית אנו יודעים היום כי השימוש בקונדום איננו נותן הגנה מלאה מפני הריון או מחלת איידס. גם בלי להתחשב בעובדה שהקונדום אינו בטוח לגמרי, הרי עידוד השימוש בקונדום בקרב קבוצות הסיכון המתירניות מצדיק למעשה דבר שהוא אסור על פי דין בהחלט, דהיינו מגע מיני חוץ לחיי הנישואין והמוסקסואליות. ברור שאין להתיר הפקרות מינית עם או בלי אמצעי מניעה. וברור שהפקרות מוסרית יכולה לגרום למחלות קשות ולמוות, לא רק כשמדובר במחלת האיידס.

הדוגמא הבאה מדגימה את הקושי המוסרי בפתרונות חלקיים. קרוב ל-80% מנשי שבט בגיאנה החדשה מתו ממחלת קורו (מחלה ניורולוגית הגורמת מוות בדומה למחלת קרויצפלד-ג'ייקוב). התברר שנשים אלו נדבקו במחלה הקטלנית כתוצאה ממנהגן לאכול מוח נגוע של קרובי משפחה שנפטרו. ילדים שהיו מעורבים בהכנת רקמות המוח ובסחיטת הרקמות לתוך קני במבוק כהכנה לבישולו נדבקו גם הם במחלה. שלטונות אוסטרליה עקרו את המחלה מן השורש על ידי איסור מוחלט של אכילת בשר אדם. היום די קשה לנקוט במדיניות החלטית כזו שהרי בוודאי יקומו אבירי זכויות הפרט וינסו למנוע את הדברת המחלה בשיטה מעין זו. יש להניח שהיום היתה הממשלה מספקת לבני קורו סירי לחץ וכפפות גומי בחינם, והיינו מתבקשים להרצות בפניהם, ליעץ ולהמליץ לשנות קצת את סגנון חייהם, אך כמובן מבלי לדרוש מהם להמנע לחלוטין מהנוהג המסוכן.[8]

האנלוגיה לסוגיית המלחמה באיידס היא ברורה.

כפיית בדיקה

שאלה מס' 3: באיזה תנאים נדרשת חובת בדיקת נוגדנים לאיידס בחולים מאושפזים או בצוות רפואי?

כבוד הרב נויבירט שליט"א יענה על השאלות הללו.

מקור: **ספר הכינוס הבינלאומי הראשון לרפואה, אתיקה והלכה,** עמ' 162-164, 1996.

8. J. Royal Soc Med 80:200, 1987.